

Zsigmond Anita

A finn oktatás jellemzői 2011-ben

Bevezetés

A finn közoktatás hatékonyságáról számtalanszor hallhattunk már, például a PISA-felmérések kapcsán. Azt is tudjuk, hogy Finnországban magas az életszínvonal. A világ országai között versenyképesség szempontjából 2009-ben hatodik helyet elfoglaló skandináv államban azonban nagy hangsúlyt fektetnek a társadalmi problémákra, így az esélyegyenlőség kérdésére is. Érdekes tehát megvizsgálni, mi történik az iskola falai között, hiszen a jól működő társadalom egyik pillére a színvonalas oktatás, amely képzett és gyakorlati tudással rendelkező állampolgárokat bocsát ki a munkaerőpiacra.

Az állandó lakhellyel rendelkező, 7–16 év közötti finneknek az alkotmány által biztosított joguk és egyben kötelességük a közoktatásban való részvétel. Ennek a kötelességnek a szóban forgó korcsoport 99,7%-a tesz eleget. Mivel a versenyképesség fenntartásában kiemelt szerepet játszik az oktatás, a finn oktatáspolitikai a következő kulcsfogalmakat tekinti elsődlegesnek: egyenlőség, hatékonyság, méltányosság, nemzetköziség. A megvalósulás kereteit az 1998-ban bevezetett közoktatási törvény biztosítja, amely több ponton is eltér a magyartól.

A közoktatás rendszeréről röviden

Finnországban a gyermekek abban az évben lépnek be a közoktatásba, amelyikben betöltik a hetedik életévüket. Ezt megelőzően az önkormányzatok biztosítanak iskola-előkészítő programot. Ebben nem kötelező részt venni, de a szülők a hatéves gyermekeknek közel 96%-át íratják be óvodai intézménybe. A mindenki számára ingyenes alapoktatás – amely lényegében a magyarországi általános iskolai képzést fedi – 9 évig tart. Ennek költségeit – a tankönyveket, az iskolai eszközöket, az étkeztetést és az orvosi ellátást – az önkormányzatok finanszírozzák. Ez a szint 6 + 3 évre bontható, ezért komprehenzív oktatásnak is szokás nevezni. Az 1–6. évfolyamon többnyire egyetlen tanító foglalkozik a gyermekekkel, a készségtárgyak, valamint a nyelv oktatására azonban lehetőség van külön pedagógus alkalmazására. A 7. évfolyamtól kezdődően minden tantárgyat szaktanárok oktatnak. Az oktatásban a gyakorlaté a vezető szerep. A gyakorlati tudás fontosságával a finnek már hosszú ideje tisztában vannak, és ennek érdekében minden lehetőséget megragadnak, hogy a gyermekek a tananyagot a maguk természetes környezetében lássák, tapasztalják és sajátítsák el. Számukra magától értetődik, hogy ha KRESZ-táblákról tanulnak, akkor kiviszik az osztályt az utcára, a növényeket pedig a közeli erdőben veszik szemügyre.

Az általános iskola után több lehetőség közül választhatnak a diákok. Továbbtanulhatnak gimnáziumban, ahol tanulmányaik végén érettségi vizsgát tehetnek, vagy választhatják a szakképesítést biztosító iskolákat. A magyar oktatási rendszer alapján ezek a szakközépiskolák és a szakiskolák, amelyek a végzettség szempontjából hasonló képzést adnak, mint a magyarországi intézmények. Felvételi csak a speciális képzést nyújtó iskolákban van. Az egyes intézményekbe alapvetően a tanulmányi átlag alapján lehet bejutni. A tanulóknak arra is lehetőségük van, hogy az alapoktatás után elvégezzék a 10. osztályt, amely tulajdonképpen a tanulmányi

átlag javítására szolgál. Azok pedig, akiknek nem áll szándékukban továbbtanulni, a tankötelezettség lejárta után – tehát 16 évesen – munkába állhatnak.

Az oktatásnak ez a szintje merőben különbözik a jelenlegi magyar gyakorlattól. A diákok nem osztályokban tanulnak, hanem mindenki a saját egyéni tanterve szerint halad. Ez azt jelenti, hogy a diákok maguk állítják össze az órarendjüket egy előre meghatározott tantárgyi keretből, és így maguk döntenek a képzésidő hosszúságáról is, amely két, három vagy négy év is lehet. Ebben, a modulokból felépített rendszerben némileg korlátozottak a lehetőségek, hiszen vannak egymásra épülő tananyagok is. Az egyetemi képzéshez hasonló rendszerben azonban a tanulóknak mindenképpen nagyobb a felelősségük, hiszen szükségszerűen kell önálló döntéseket hozniuk, ugyanakkor a rendszernek az a hátránya, hogy nem alakulnak ki olyan erős közösségek, mint amilyenek egy gimnáziumi osztályra jellemzőek.

Nyelvtanulás a közoktatásban

Finnországnak két hivatalos nyelve van: a finn és a svéd. Egy 2006-os adat szerint a lakosság 91,5%-a nyilatkozott úgy, hogy a finnt tekinti anyanyelvének, 5,5%-uk a svédet, míg 0,03%-uk a számít (lappot) jelölte meg (Tilastokeskus 2006). A két hivatalos nyelv miatt a svédeknek az alkotmány biztosítja a jogot a svéd nyelvű oktatásra. Történelmi kisebbség lévén az alkotmány a számik nyelvét is védi, például a lapp nyelvű oktatással. A legutóbbi, 2006-os felmérés szerint 1772 személy tartja a lapp nyelvet anyanyelvének. A számiknak joguk van arra, hogy ezen a nyelven intézhessék hivatalos ügyeiket, a közigazgatás és a jog nyelve is lehet a számi. A számik és hasonlóképpen a bevándorlók gyermekei is – tehát mindazok, akik nem a finnt tekintik első nyelvüknek – részt vehetnek anyanyelvi órákon abban az esetben, ha ezt a szülők igénylik. A jelentkezők összesítése az önkormányzatok feladata, amelyek az igények birtokában felkérnek egy iskolát a heti másfél órás kurzusok megtartására. Ezeken az órákon a gyermekek nemcsak írni-olvasni tanulhatnak meg anyanyelvükön, hanem megismerkedhetnek hazájuk földrajzával, népük történelmével, kultúrájával is. Az állami intézményekben – szemben a magániskolákkal – ingyenes a nyelvórákon való részvétel.

A finn általános iskolások 3. osztályban kezdik el tanulni az első idegen nyelvet, amely általában az angol. Egy-két évvel később veszik fel a második idegen nyelvet, majd 7. osztályban kezdenek el svédül tanulni, ez mindenkinek kötelező. A svéd nyelv kötelező oktatásával nem mindenhol értenek egyet, hiszen amíg az ország nyugati részén a svéd nyelv dominanciája egyértelmű, addig keleten inkább az orosz nyelv ismeretét részesítik előnyben, és tartják hasznosabbnak. Érdekes, hogy bár az ország két hivatalos nyelvvel rendelkezik, a kétnyelvű iskolák mégsem váltak népszerűvé. Bár Finnország nem tekinthető a bevándorlók elsődleges célpontjának, az utóbbi években nőtt az országban letelepedni vágyók száma. Ennek következtében Finnországban létrejött egy hálózat, amely a bevándorlók integrációját, munkavállalási lehetőségeit igyekszik segíteni a nyelvoktatással.

A kivándorlók országa?

Az elmúlt 130 évben megközelítőleg 1,3 millió finn hagyta el az országát, és telepedett le a világnak egy másik pontján. Az 1930-as évek előtt főleg Észak-Amerikában, a második világháború után pedig Svédországban próbáltak szerencsét az emigrálok. A kivándorlási folyamat 1969 és 1970 körül érte el a csúcspontját, majd a 70-es és 80-as években – elsősorban a szomszédos Svédországból – megindult a visszatelepülés (Koivukangas 2002). Ebben az időszakban kezdett el jelentősen csökkenni a kivándorlók száma, miközben egyre több betelepültöt fogadott az ország. Az 1980-as évek elején megtörtént a váltás: Finnországba immár több bevándorló érkezett, mint ahányan elhagyták az országot (Heikkilä–Peltonen 2002).

A 80-as évekig az északi ország lakossága etnikailag meglehetősen homogén képet mutatott, ám a 90-es évektől ez rohamos változásnak indult. 1990 januárjában a lakosságnak mindössze 0,4%-át alkották a külföldi állampolgárok. A 2006–2007-es évben ez az arány 2,3%-ra nőtt, amely az 5,2 millió lakosból mintegy 120 ezer főt jelent (Tilastokeskus 2006). Ezzel párhuzamosan a kiváltó okok is megváltoztak. Míg a 80-as években főleg a munkaerő-migráció és a családegyesítés, illetve a házasság volt a fő ok, addig a 90-es években alapvetően az inkeri finnek visszatelepülése és a menekültek befogadása volt a jellemző (Jaakkola 2000). Ezzel együtt, bár a bevándorlók száma növekvő tendenciát mutat, nyugat-európai viszonylatban Finnország még mindig nem tekinthető a bevándorlók elsődleges célpontjának.

Nyelvoktatás a bevándorlóknek

Kétségtelen, hogy a finn nyelv birtokában könnyebb a munkavállalás, a nagyobb munkaerő pedig működő és versenyképes gazdaságot eredményez. Ezt szem előtt tartva épített ki Finnország egy hálózatot, amely lehetőséget ad az országba érkezőknek arra, hogy néhány hónap alatt használható nyelvtudást szerezzenek. A nyelviskolák olyannyira elkötelezték magukat a feladat mellett, hogy ma már komoly versenyt folytatnak egymással a piacon. Egy felnőtt korú bevándorló három esetben jogosult a nyelvoktatásra: ha menekült; ha finn házastársa van; valamint ha olyan európai uniós állampolgár, aki korábban már rendelkezett munkaviszonnyal Finnországban.

Első lépésként minden jelentkező szintfelmérőt ír, ez alapján dől el, melyik típusú kurzust végezheti. Az oktatás alapvetően két szinten folyik. Az úgynevezett normál szint három egymásra épülő modulból áll, ezek mindegyike ötvennapos, vagyis tízhetes. Erre a szintre jellemzően az iskolázottabb, motiváltabb réteg jár, olyanok, akik akár több nyelvet is beszélnek (ilyen lehet például egy korábban évekig Helsinkiben dolgozó üzletember). A normál szint mellett lehetőség van az úgynevezett lassan haladó kurzus elvégzésére is, ahova általában a kevésbé tanult jelentkezők kerülnek. Ezen a kurzuson a modulok hetvennaposak. Mindkét szint után lehetőség van egy hatvannapos – a munka világába bevezető – kurzus elvégzésére, amelynek az a célja, hogy azokra a helyzetekre készítse fel a leendő munkavállalókat, amelyekkel a mindennapi életük során találkozhatnak. Ide tartozik az önéletrajzírás, a pályázatokra való jelentkezés, a számítástechnika oktatása, a felnőttképzésről való tájékoztatás. Az órák résztvevőinek száma, nyelvóráról lévén szó, magasnak mondható – 20–22 fő –, ezt azonban ellensúlyozza a hangsúlyozottan kommunikáció-központú oktatás. Az iskolának ugyanis az a célja, hogy valóban gyakorlati tudással gazdagodjanak a náluk tanulók. Az intenzív nyelvórák után (heti öt alkalommal öt óra) a tanár hetente kétszer korrepetálást is tart. Emellett hetente egyszer van az úgynevezett mentorálás, amelynek keretében a képzés résztvevői a finn társadalmi rendszer működéséről kapnak tájékoztatást, például arról, hogyan lehet egy diplomát honosítani.

Külön említést érdemel az analfabétáknak indított speciális kurzus. Itt egy tanév alatt két modul elvégzésével készítik fel a résztvevőket az alapokból, akik ezt követően a lassan haladó vagy a normál kurzusokon folytathatják a nyelvtanulást. Természetesen a felnőtteken kívül a gyermekek is tanulhatnak nyelvet a nyelviskolában, számukra indítják az úgynevezett felkészítő oktatást. Ez a nyelvi előkészítő fél évtől egy évig tart, a diákok 8–10 fős csoportokban tanulhatnak finnül, és a kurzus elvégzése után az életkoruknak megfelelő osztályban kezdenek meg tanulmányaikat a közoktatásban.

A nyelviskolák fontosnak tartják tanáraik folyamatos továbbképzését, hiszen ez az alapja a színvonalas oktatásnak, a legeredményesebb módszerek megismerésének és alkalmazásának. Az oktatáshoz a tanárok saját maguk készítik a kézikönyveket, az órákon használt feladatokat, ezeket kéthetente a pedagógiai értekezleteken fejlesztik tovább. Ezenkívül különböző projekteket és konferenciákat is szerveznek, amelyek jó lehetőséget teremtenek a tapasztalatcserére.

A sikeres oktatás kulcsa

A finn társadalom igényli és meg is becsüli a jól felkészült pedagógusokat. Nem véletlen tehát, hogy Finnországban minden évben túljelentkezés van a tanárképző intézményekben. A magyar gyakorlattal ellentétben Finnországban a tanórák gyakran nem egyetlen tanár irányításával zajlanak. A nálunk még mindig népszerű frontális oktatással szemben az északi országban a csoportmunkát részesítik előnyben, ez pedig azt jelenti, hogy a tanárnak az órán szüksége lehet az úgynevezett tanárasszisztens segítségére is. Általában az asszisztens feladata, hogy segítse azokat a tanulókat, akik lassabban haladnak, vagy több magyarázatot igényelnek. Tanári asszisztentst, gyógypedagógust és logopédust minden finn iskola foglalkoztat.

A PISA-felmérések eredményeinek elemzésekor fontos szempont, hogy van-e számottevő különbség az egyes iskolák színvonala között. Finnországban eddig a vidéki és a fővárosi iskolák egyaránt biztosítani tudták a minőségi oktatást, nem voltak elit- és hátrányos helyzetű iskolák. Az elmúlt néhány évben azonban elindult egy olyan folyamat, amely a jövőben negatív irányban befolyásolhatja az oktatás színvonalát is. Helsinki környékén kezdenek kialakulni a főleg bevándorlók által lakott városrészek, ahonnan elköltöznek az addig ott lakó finnek. Ennek a jelenségnek ma már neve is van, ez az úgynevezett fehérek menekülése. Mivel Finnországban a tanulók a területileg illetékes iskolába járnak, egyre jobban érzékelhető a többségében bevándorlók gyermekeit oktató intézmények kialakulása. Ezek a gyermekek gyakran még nem beszélnek folyékonyan a finn nyelvet, ezért a tanártól – a finn anyanyelvű diákok kárára – több odafigyelést igényelnek. Sok szülő szerint ez a kettősség az oktatás színvonalára is rányomja a bélyegét, és így kialakulóban van a – finn oktatásra eddig nem jellemző – minőségi, nívós képzést biztosító és a migránsok gyermekeit tanító intézmények közötti színvonalbeli különbség.

A finn tanárokat tömörítő szakszervezet lapja, az *Opettaja* 2011 elején 456 tanár bevonásával készített egy felmérést, amelyben a tanárokat kérdezték meg a kialakult helyzetről. A lap februári számában olvasható eredmény szerint az oktatók közel fele szeretné, ha a bevándorló diákok aránya nem haladhatná meg az osztályban a 20–30%-ot (Laaksola 2011). A cikk szerint a bevándorló gyermekek túlzott jelenléte megterhelő az iskoláknak és a tanároknak egyaránt. A felmérés nagy sajtóvisszhangot keltett, jellemzően azt hangsúlyozva, hogy a bevándorló családok gyermekeinek jelenléte az iskolákban erőszakhoz és káoszhoz vezet.

Finnországban tehát a látszólag jól működő rendszer mögött elégedetlenséggel és elutasítással szembesülünk. Ezt látszik megerősíteni az Igazi Finnek 2011-es választásokon elért sikere. Ez a párt köztudottan nem a bevándorlók támogatásáról híres, jó szereplésük pedig a társadalom álláspontját tükrözi.

Befejezés

Az elmúlt évek PISA-felmérései bebizonyították, hogy Finnországban hatékony oktatási rendszert dolgoztak ki az 1990-es években. Ugyanakkor felerősödnek a társadalomban az elutasító vélemények és attitűdök, és ez egyre inkább megmutatkozik például az iskolaválasztásban. Félő, hogy az így kialakuló iskolák nem lesznek képesek továbbra is biztosítani az eddig megszokott magas színvonalat, amely Finnországot korábban jellemezte. Ez ahhoz vezethet, hogy kialakulnak nívós és kevésbé színvonalas iskolák, és ez akár már a következő PISA-felmérésben is tükröződhet. A finn oktatási rendszer azonban még így is számos olyan elemmel és módszerrel rendelkezik, amelyet érdemes lenne fontolóra venni és átültetni a magyar oktatási rendszerbe.

Irodalom

- Heikkilä, Elli – Peltonen, Selene 2002. *Immigrants and intgration in Finland*. Institute of Migration. Turku. Finland. http://www.migrationinstitute.fi/articles/069_Heikkila-Peltonen.pdf (2011. május 15.)
- Jaakkola, Timo 2000. *Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työhönotossa ja työelämässä*. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus. http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/01_tutkimukset/02_19992000/tiivistelmat/tpt218tiivistelma.jsp (2011. május 15.)
- Koivukangas, Olavi 2002. *The need for multicultural approach in Finland*. Institute of Migration. Turku. Finland. http://www.migrationinstitute.fi/articles/045_Koivukangas.pdf (2011. május 15.)
- Laaksola, Hannu 2011. *Kolmannes riittäisi osuudeksi*. http://www.opettaja.fi/pls_portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2011_08/156481.htm (2011. május 15.)
- Tilastokeskus 2006. http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006_2007-03-23_tie_001.html (2011. május 15.)

Zsigmond, Anita: Characteristics of education in Finland in 2011

Az írás szerzőjéről

Zsigmond Anita

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország

zsigmond.anita88[kukac]gmail.com